

**Crna Gora
Ministarstvo vanjskih poslova**

Br: 6/4-900/23-3745-17

Podgorica, 20. oktobar 2023.

IZVJEŠTAJ

o učešću predsjednika Vlade Crne Gore dr Dritana Abazovića na Samitu Berlinskog procesa, Tirana, Republika Albanija, 16. oktobar 2023.

Deseti Samit Berlinskog procesa u okviru albanskog predsjedavanja, održan je 16. oktobra 2023. u Tirani i to po prvi put van granica EU, u regionu zapadnog Balkana. Na poziv predsjednika Vlade R. Albanije **Edija Rame** u svojstvu predsjedavajućeg, Samit je okupio predsjednike vlada zapadnog Balkana, Crne Gore **dr Dritana Abazovića**, Srbije **Anu Brnabić**, Bosne i Hercegovine **Borjanu Krišto**, Sjeverne Makedonije **Dimitra Kovačevskog** i Kosova **Aljbina Kurtija**. Na Samitu, u uvodnom dijelu, uzeli su učešća kancelar SR Njemačke **Olaf Šolc**, predsjednica Evropske komisije **Ursula fon der Lajen**, predsjednik Evropskog savjeta **Šarl Mišel** i predsjednik Vlade Španije **Pedro Sančez** u svojstvu predsjedavajućeg Savjetu Evropske unije. Takođe su govorili predsjednici Mađarske i Slovenije **Katalin Novak** i **Nataša Pirc Musar**, predsjednici vlada Grčke, **Kiriakos Micotakis**, Bugarske **Nikolaj Denkov** i Hrvatske **Andrej Plenković**, te državni sekretari u ministarstvima vanjskih poslova Ujedinjenog Kraljevstva **Džejms Kleverli** i Francuske **Lorens Bun**, dok su vlade Poljske, Italije i Rumunije bile zastupljene učešćem adekvatnih predstavnika, usljed odsustva predsjednika vlada zbog ranije preuzetih radnih obaveza.

U delegaciji Crne Gore koju je predvodio predsjednik Vlade **dr Dritan Abazović**, bili su otpravnik poslova a.i. u Ambasadi Crne Gore u Republici Albaniji **Đorđe Janković**, nacionalni koordinator za Berlinski proces **amb. Đorđe Radulović** i II sekretarka u Direkciji za regionalne i druge međunarodne organizacije - GD za multilateralne poslove Ministarstva vanjskih poslova **Milica Nikić**.

*Na Samitu je potpisan **Sporazum o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za medicinske sestre, veterinare, farmaceute i babice u kontekstu CEFTA-e** između lidera ZB, dok je na marginama Samita potpisan **Sporazum o osnivanju Centra za sajber kapacitete ZB** sa sjedištem u Podgorici između predsjednika Vlade CG **dr Dritana Abazovića**, predsjednice Slovenije **Nataše P. Musar** i državne sekretarke za evropske poslove Republike Francuske **Lorens Bun**. Takođe, potpisan je bilateralni sporazum između Koledža Evrope iz Briža i R. Albanije o osnivanju trećeg Koledža Evrope i usvojeno više deklaracija o saradnji u oblasti klime i zagađenja plastikom, WiFi programu za ZB, trgovini i saobraćaju, pridruživanju SEPA-i i uspostavljanju Opservatorije za konvergenciju, kao i zaključci sa ministarskih sastanaka i foruma koji su prethodili Samitu.*

Na Samitu, koji je bio organizovan kroz dvije radne sesije, govorilo se o uključivanju regiona u Jedinstveno tržište EU preko novog Plana rasta, jačanju konvergencije sa EU, dobrosusjedskim odnosima i bilateralnim otvorenim pitanjima kroz novu evropsku paradigmu, te podršci zelenoj i digitalnoj tranziciji na zapadnom Balkanu, kao i prilikama i izazovima za investiranje i rast. Tokom Samita, evropski zvaničnici su uputili snažne poruke o predanosti EU daljem proširenju, posebno ukazali na značaj ubrzavanja evropskih integracija država u regionu, važnosti sprovođenja fundamentalnih reformi kao preduslovu, ponovili su riječi solidarnosti u odnosu na ratna dešavanja i sukobe na geopolitičkoj sceni, te apostrofirali značaj sprečavanja odliva mozgova i zadržavanje mladih na Balkanu. Pojedini zvaničnici su snažno podržali osnivanje Opservatorije za konvergenciju.

Dan ranije otvoren je poziv studentima iz država ZB i EU za upućivanje prijave za upis na master studije iz evropskih poslova na Koledžu Evrope u Tirani za 31 studenta. Saopšteno je da će Evropska komisija dodijeliti 15 stipendija za ovu svrhu, a da će se predavanja održavati u prostorijama Piramide.

*

U uvodnom dijelu, predsjednik Vlade R. Albanije **Edi Rama** osvrnuo se na ratne okolnosti koje su na pragu Evrope, izazvane autoritarnim režimom koji je primorao demokratsku i nezavisnu naciju na samoodbranu u cilju zaštite teritorije, što je izazvalo rapidno mijenjanje globalne dinamike. U tom smislu, pomenuo je devastirajući teroristički napad Hamasa na Izrael i iskazao solidarnost prema ovoj zemlji, istaknuvši da različiti pogledi na geopolitičku situaciju prave podjele u demokratskoj zajednici. Naznačio je da je među brojnim političkim izazovima, najupečatljiviji onaj koji se odnosi na razdvajanje (*separation*) između država članica EU i onih koje to nijesu, uz naznaku da se države koje nijesu članice EU suočavaju sa intenzivnijim izazovima nego države EU. Podsjetio je na prvi Samit BP 2014. godine kao istorijski trenutak, kada se šest lidera ZB sastalo po prvi put i to ne sa ciljem iznošenja različitih interpretacija prošlog vremena, već s ciljem transformisanja nerazvijene sredine pogođene brojnim traumama prošlosti u sredinu koja poprima četiri slobode EU. Za devet godina, kako je rekao, održani su brojni sastanci, uspostavljene inicijative nalik Otvorenom Balkanu, koji je nezamisliv bez Berlinskog procesa. Zahvalio se Njemačkoj, Francuskoj, Italiji i Austriji, koje su pružile značajan doprinos Procesu. **Predsjednik Vlade Albanije E. Rama** je podvukao da ekonomska obećanja pod okriljem Procesu nijesu u potpunosti materijalizovana naročito kada je riječ o transformativnom političkom načinu razmišljanja koji sam proces nosi. Pozdravio je novi Plan rasta za ZB i kazao da je ovo obećavajući početak, koji bi trebalo hrabro i ambiciozno istražiti, kako bi se sve podjele između država EU i onih koje to nijesu prevazišle. Naveo je primjer pružanja podrške EU prema državama članicama EU, kojima opredjeljuju 4500 eura per capita godišnje, dok državama ZB opredjeljuju 138 eura per capita godišnje kroz programe koje finansira EU, što ukazuje na jasne razlike i podjele unutar istog „evropskog doma“. Kada je riječ o Ekonomsko-investicionom planu, kazao je da 90% sredstava iz ovog plana čine krediti, a 10% zajmovi, a da je pristup ovim sredstvima dosta spor. Kazao da članstvo u EU treba da bude zasnovano na zaslugama, pa samim tim i opredjeljivanje finansijske podrške koja bi trebalo da se upućuje na osnovu tempa pristupanja. Predložio je neophodnost preoblikovanja puta od početka otvaranja pristupnih pregovora do punopravnog članstva, te da treba razmotriti mogućnost dodjeljivanja statusa posmatrača za države koje prelaze sa statusa otvorenih pregovora o pristupanju u punopravno članstvo u EU. Ovo bi, kako je dodao, ojačalo političko jedinstvo unutar demokratske Evrope i bolje upravljanje

na ZB, što bi uticalo na prevazilaženje distance i stvaranja boljih partnerskih odnosa između EU i ZB, koji zajedno dijele prostor za život i nose zajednički teret izazovnih vremena.

Predsjednica Evropske komisije Ursula fon der Lajen je, nadovezavši se na prethodno izlaganje albanskog premijera, kazala da Evropa vidi u državama ZB prijatelje, te da treba podržati njihovo približavanje Uniji, u cilju dugoročnog mira i održivog razvoja, posebno u kontekstu ruske agresije nad Ukrajinom i terorističkog napada Hamasa, koji je nažalost rezultirao velikim stradanjima, i to sa više od 1400 stradalih muškaraca, žena i djece samo zato što su Jevreji. Podsjetila na događaj dan ranije i otvaranje poziva za prijavljivanje na master studije iz oblasti evropskih poslova na trećem Koledžu Evrope u Tirani. Ovaj poziv je upućen studentima iz Albanije, iz regiona, kao i iz država EU. Podsjetila je da je EK pokrenula EIP u vrijednosti od 30 milijardi eura, te da je više od polovine već raspoređeno. Konstatovala je da predstoji još dosta rada na približavanju država ZB Jedininstvenom tržištu EU, podvukavši da ekonomije ZB iznose 35% EU prosjeka, te da treba iskoristiti potencijal koji ZB posjeduje u cilju približavanja Jedininstvenom tržištu EU. **Fon der Lajen** je podvukla da je iz tog razloga i nastao novi Plan rasta kako bi doveo ZB evropskom tržištu. Iz dosadašnjeg iskustva, rekla da je ranije pristupanje država članica EU podstaklo na ekonomski razvoj i uvećanje Jedininstvenog tržišta. Približavanje država ZB ovom tržištu će omogućiti napredak u oblastima slobodnog kretanja roba i usluga, transporta, energetike, digitalizacije i pristupanja Digitalnom jedinstvenom tržištu EU, te evropskom jedinstvenom području za plaćanje (SEPA). Podvukla je da države ZB treba najprije da omoguće pristup svojim tržištima od strane susjednih zemalja, čemu bi trebalo da prethode reformski procesi, bolja poslovna klima i stvaranje sredine atraktivnije za investitore. Podcrtala je da je novi Plan rasta osmišljen da podrži reformske procese kroz finansiranje od strane EU, kao i da podstakne na otvaranje granica unutar regiona.

Predsjednik Evropskog savjeta Šarl Mišel je rekao da je proširenje EU investiranje u mir i prosperitet EU i njenih budućih članica, te da Samit u Tirani igra važnu ulogu u promovisanju saradnje između ZB i EU. Kazao je da put ZB ka EU traje već 20 godina, uz izvjesnu sporost i razočaranje za region, ali da je sad trenutak da se obećanje ispuni. Dodao je da je proširenje bilo i ostalo proces zasnovan na zaslugama, što ohrabruje države ZB da udvostruče svoje napore na polju reformi. Naznačio je da je ruska agresija protiv Ukrajine ponovo stavila fokus na pitanje proširenja i region ZB i dodao da je potrebno ostati ujedinjen u odbrani međunarodnog prava i pružanju podrške ukrajinskom narodu. Podvukao je da je podrška EU državama ZB nesporna i obrazložio je kroz tri stavke: 1) postepena integracija u politike EU čije koristi bi se osjetile u procesu pristupanja (*kroz jedinstveno tržište i ekonomsku saradnju*); 2) kompletiranjem ZRT-a bi se uticalo na ekonomski rast, trgovinu i porast investicija i 3) rješavanje bilateralnih konflikata (*osvrt na nedavni incident na Kosovu*) i politička snaga s fokusom na budućnosti. Najavio je da će ove teme biti u fokusu Samita EU-ZB u decembru o.g.

Predsjednik Vlade K. Španije Pedro Sančez podvukao je da Berlinski proces igra ključnu ulogu na evropskom putu država ZB, kao i da pitanje proširenja treba da ostane u vrhu evropske agende. Podsjetio je na političke poruke koje su se čule u Granadi, a koje su se odnosile na ujedinjenje Evrope i zajedničke napore u cilju približavanja regiona Uniji. Naznačio je da su pomirenje, dijalog, regionalna saradnja i prevazilaženje razlika važni segmenti Berlinskog procesa pa i same EU, naročito u kontekstu dešavanja koja su destabilizovala okruženje (*ruska invazija na Ukrajinu i bliskoistočni sukob, pandemija, kao i digitalna i zelena transformacija*). U kontekstu izraelsko-palestinskog sukoba, kazao je da je jedino rješenje priznavanje dvije države, kao i da je potrebno preduzeti hitne mjere u cilju sprečavanja njegove eskalacije.

Njemački kancelar Olaf Šolc je kazao da je Berlinski proces najbolji instrument za ubrzanje evropskih integracija svih ZB6, ali da je neophodno reformisati ekonomije i političke institucije prije pristupanja, uključujući uslove za poslovanje, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Ukazao na značaj sporazuma o mobilnosti i njihovoj ratifikaciji, te pozvao BiH da privede kraju ratifikaciju Sporazuma o slobodnom kretanju uz ličnu kartu. Podvukao da ZRT nudi velike mogućnosti za region, a da su geopolitička dešavanja ubrzala integraciju država ZB u EU. Na temu odnosa Srbije i Kosova, istakao da treba gledati u budućnost, a ne u prošlost, osudivši napad na kosovsku policiju i naznačivši da je potrebna istraga vlasti na Kosovu, te da se očekuje saradnja Srbije po ovom pitanju. Podvukao nužnost rješavanja ovog pitanja prije ulaska u EU.

Predsjednik Vlade Crne Gore dr Dritan Abazović je, u kontekstu dešavanja na Kosovu, istakao da je potrebno eliminisati politike 90-ih i da onima koji pokušavaju da destabilizuju region, treba jasno staviti do znanja čija je krivica i odgovornost, kao i da ove politike treba isključiti iz svakodnevnice ZB, a fokus usmjeriti na ljude i prevazilaženje nacionalnih, političkih i vjerskih razlika. Uputio je izraze solidarnosti u odnosu na dešavanja u Ukrajini i Izraelu. U pogledu evropske perspektive, kazao je da je Berlinski proces platforma za ekonomski rast regiona, te iznio niz infrastrukturnih projekata koji imaju za cilj putnu i transportnu povezanost. **PV Abazović** se zahvalio evropskom komesaru Varheljiju na podršci izgradnji terminala za uvoz tečnog prirodnog gasa (LNG) u Luku Bar, koja može postati čvorište (*hub*) regiona.

Predsjednica Vlade Srbije Ana Brnabić je istakla da je Berlinski proces doprinio stabilnosti, većoj produktivnosti i privlačenju stranih investicija u region. Podsjetila je na dosadašnje rezultate Procesu i uspostavljanje Transportne zajednice, Komorskog investicionog fonda, Regionalne kancelarije za saradnju mladih i mnogih drugih tijela. Informisala je da su 21. juna o.g. sva tri sporazuma o mobilnosti stupila na snagu. Pozdravila je pokretanje novog Plana rasta i izrazila punu podršku Procesu, uz naznaku da su regionu potrebni mir, dijalog i stabilnost.

Predsjednik Vlade Sjeverne Makedonije Dimitar Kovačevski na početku istakao da je Samit u Tirani zapravo drugi samit u regionu, nakon prvog u online formatu kojem su kopredsjedavale Sjeverna Makedonija i Bugarska. Izdvojio tri važna zapažanja: 1) EU nije destinacija, već put sa boljim životnim standardima, infrastrukturom i trgovinskim vezama, 2) važnost jačanja digitalnog tržišta, širenje zelenih koridora, otvaranje novih kompanija i poslovnih prilika i 3) produbljivanje trgovinskih veza sa EU i dovođenje stranih investitora. Posebno izdvojio energetska nezavisnost, kao i važnost izdvajanja dodatnih sredstava za energetska samostalnost i zelenu tranziciju regiona, podvukavši da je Sjeverna Makedonija jedna od prepoznatljivih zemalja u implementaciji Zelene agende za ZB. Na kraju, izdvojio da saradnja na visokom nivou utiče na smanjenje konflikata u regionu.

Predsjedavajuća Vijeću ministara BiH Borjana Krišto pozvala je da se BiH-i što prije omogući početak otvaranja pregovora za članstvo u EU. Istakla je da je Samit prilika da se zajedničkim snagama pristupi rješavanju izazova kako bi se došlo do zajedničkog cilja. Navela je da put nije lak, ali da zahtijeva reformske korake na svim poljima, budući da je proširenje imperativ za održavanje stabilnosti, mira i prosperiteta u regionu. Pozdravila je donošenje novog Plana rasta i informisala o setu zakona i dokumenata iz evropske agende (*o sprečavanju pranja novca, isticanju zastave EU na institucijama itd*), te izradi programa integracije BiH u EU. Podcrtala je da se BiH u cjelosti usaglašava sa odlukama Savjeta EU.

Predsjednik Vlade Kosova Aljbin Kurti se na početku svog izlaganja osvrnuo na sukob na sjeveru Kosova i pozvao na preuzimanje odgovornosti od strane Srbije. Optužio srpsku stranu da

je finansirala napad, te da je Kosovo konfiskovalo naoružanje u vrijednosti od preko 5 miliona eura, a koje je proizvedeno u Kragujevcu i Čačku. Kazao je da je Srbija četiri puta u posljednje dvije godine dovodila vojsku na granicu Kosova i Srbije, kao i da nakon 25 godina Kosovu i dalje prijete invazija Srbije. Podvukao je da ovakav postupak ne smije ostati nekažnjen, kao da ZB treba da stremi izgradnji zajedničke budućnosti u slobodi i bez straha od sukoba. U kontekstu potpisanih sporazuma, Kurti je izazivao nezadovoljstvo zbog nezavršene ratifikacije Sporazuma o slobodi kretanja uz ličnu kartu od strane BiH, od čega zavisi ulazak kosovskih državljana na teritoriju BiH. Pozdravio je potpisivanje Sporazuma o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za dodatne 4 profesije, kao i Plan rasta, podvukavši da prednosti Jedinog tržišta EU treba da budu uvezane sa ekonomskim i demokratskim reformama.

Predsjednik Vlade Holandije Mark Rute je u svom izlaganju izdvojio tri važne stavke : jačanje ekonomskog rasta, vladavine prava i bolju povezanost, dodavši da ovome treba da prethodi rješavanje bilateralnih pitanja u regionu. Izrazio je nadu za deeskalacijom situacije na sjeveru Kosova i podcrtao važnost ujedinjenosti u sučeljavanju sa izazovima koji su i dalje prisutni na evropskom kontinentu, dodatno pojačani konfliktima u Nagorno-Karabahu koji utiču na stabilnost okruženja.

Predsjednica Slovenije Nataša Pirc Musar je podcrtala da proširenje EU nije samo politička mogućnost već geostrateška potreba. Naznačila je da Slovenija snažno podržava postepenu integraciju i da treba uložiti dodatne napore u kompletiranje ZRT-a koji prethodi Jedinom tržištu EU. Posebno naglasila problem napuštanja mladih sa Balkana, kao jednog od važnih pitanja Samita koje treba pažljivo razmotriti. Na kraju je uputila pitanje državama EU i ZB da li se ulaže dovoljno napora s obje strane za ulazak država ZB u EU, na koji je sama odgovorila negativnim stavom.

Predsjednik Vlade Grčke Kiriakos Micotakis je kazao da Grčka čvrsto podržava perspektivu prijema država ZB u EU, kao i da proširenje treba da bude zasnovano na zaslugama i individualnom doprinosu država ZB. Pozdravio je pokretanje petog investicionog paketa u okviru EIP-a, u vrijednosti od 2,1 milijardu eura, čime je još jednom potvrđena spremnost Unije za pridruživanje novih članica.

Predsjednik Vlade Hrvatske Andrej Plenković istakao je važnost pridržavanja temeljnog načela individualnih zasluga i fokusirao se na tri ključne oblasti u cilju približavanja regiona EU u okviru Berlinskog procesa : konkretni projekti saradnje koji će biti podržani od strane RCC-ja, kompletiranje ZRT-a i reformski procesi i ekonomska konvergencija. Izrazio je podršku BiH na svom putu ka EU, podvukavši da ova zemlja treba da bude dio porodice EU.

Predsjednica Mađarske Katalin Novak podvukla je da je njena zemlja važan faktor za proširenje EU, te ukazala na važnost pristupanja država ZB Uniji, podvukavši da EU nije odradila svoj domaći zadatak jer je bilo potrebno da države ZB odavno budu dio ove zajednice. Posebno je naglasila da je Mađarska na ovogodišnjem Samitu pristupila Berlinskom procesu i da je njeno pridruživanje Procesu realizovano s ciljem ubrzavanja integracija ZB, a naročito u kontekstu rotirajućeg predsjedavanja Mađarske Savjetu EU u drugoj polovini iduće godine.

U okviru druge sesije obratili su se predstavnici međunarodnih i regionalnih organizacija, (RCC, CEFTA, RYCO, EIB, Svjetska banka, OECD itd), kao i lideri ZB i EU. Druga sesija je bila posvećena digitalnoj i zelenoj tranziciji na ZB, na kojoj se govorilo o važnosti energetske tranzicije, te stabilnosti i sigurnosti sistema i prelasku na čiste izvore energije. Naznačeno je da je borba protiv klimatskih promjena i dalje jedan od glavnih prioriteta EU. Učesnici su se saglasili da je

neophodna finansijska, ekspertska i tehnička podrška u cilju ulaganja u nove tehnologije i infrastrukturu, a sve u cilju privlačenja stranih investitora, stvaranja novih radnih mjesta i povećanje konkurentnosti. Dodatno, ohrabrene inicijative poput prelaska na e-trgovinu i jedinstveno područje plaćanja u eurima (SEPA).

U završnom dijelu Samita, održana je konferencija za štampu na kojoj je saopšteno da je EU obezbijedila humanitarnu pomoć u vrijednosti od 75 miliona eura za pogođeni narod Palestine u Gazi, te letove na relaciji Gaza – Egipat u cilju njihove evakuacije. Dodatno, ponovo je predstavljen novi Plan rasta sa 4 stuba:

- 1) Prvi stub se odnosi na približavanje regiona Jedinstvenom tržištu EU kroz 7 ključnih oblasti (*saradnja u oblasti carina, e-trgovina, bezgotovinsko plaćanje, drumski transport, električna energija i roming*),
- 2) Drugi stub se odnosi na obavezu država ZB da kompletiraju ZRT i da otvore svoja tržišta prema susjednim zemljama, što bi uticalo na uvećanje BDP u državama ZB za 10%,
- 3) Treći stub se odnosi na sprovođenje reformi kao uslov za brže pristupanje EU i sve veću atraktivnost za evropske investitore,
- 4) Četvrti stub se odnosi na opredjeljivanje sredstava za ZB kroz EU fondove, za koje je preduslov sprovođenje reformi. Predložen je investicioni paket od 6 milijardi eura (*2 milijarde u grantovima i 4 milijarde u zajmovima*).

U ceremonijalnom dijelu, upriličeno je svečano otvaranje renovirane zgrade Piramide u kojoj se i održavao Samit Berlinskog procesa, a koja je podignuta 1988. godine u znak sjećanja na albanskog komunističkog lidera Envera Hodžu.

Naredni Samit Berlinskog procesa, 11. po redu, održaće se u SR Njemačkoj, kojom prilikom će se obilježiti 10 godina od pokretanja ove inicijative, kao i završna faza implementacije Akcionog plana za Zajedničko regionalno tržište.